

Лілія Олегівна ГОНЧАР,
курсант 3 курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Доцент кафедри криміналістики та
домедичної підготовки ФПФОДР
к.ю.н., доцент
Ганна Сергіївна БІДНЯК

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ З ОГЛЯДУ НА ДОСВІД США

Причиною наявної кризи в криміналістиці України видається домінування застарілих теоретичних положень, розроблених ще за радянських часів, що призвело до принципових відмінностей від криміналістики західноєвропейських країн, Великої Британії та США.

Процеси глобалізації, які притаманні розвитку сучасного світу, зумовлюють потребу пошуку способів взаємної інтеграції одержаних знань у різних галузях. Процеси глобалізації, які притаманні розвитку сучасного світу, зумовлюють потребу пошуку способів взаємної інтеграції одержаних знань у різних галузях. Однією з таких глобальних наук, розуміння якої дещо відрізняється в різних державах, є криміналістика. Історично склалося так, що в Україні вона побудована на радянському фундаменті й у сучасних умовах стає все менш спроможною задовольняти потреби органів правопорядку в розробленні нових засобів, прийомів і методів доказування в кримінальному провадженні.

Попри тривалі дискусії та сприйняття більшістю науковців таких перспективних способів удосконалення положень криміналістичної науки, як

упровадження інновацій у галузі криміналістичної техніки та судової експертизи, створення рекомендацій для судового провадження та для здійснення професійного захисту від кримінального переслідування, застосування криміналістичних рекомендацій в адміністративному, цивільному та господарському судочинстві тощо, треба визнати, що усталені уявлення про природу й систему цієї науки фактично гальмують ці та інші напрями її розвитку.

На нашу думку, однією з причин нинішнього кризового стану криміналістики в Україні є домінування застарілих теоретичних положень, розроблених ще за радянських часів щодо її як науки суто юридичної природи, яка принципово відрізняється від криміналістики західноєвропейських країн, Великої Британії та США. Заклик протиставити радянську та буржуазну криміналістику, висловлений наприкінці 30-х років минулого століття в розпал масових політичних репресій у СРСР [1, с. 57], було почуто. У наступні роки радянські вчені провели велику роботу з обґрунтування розуміння криміналістики як суто юридичної науки, формування її системи, створення окремих криміналістичних теорій.

Проте сьогодні вже зрозуміло, що в результаті було фактично занедбано її природничо-технічний напрям. Розділ «Криміналістична техніка» з того часу розвивається вкрай повільно. Це пов'язано не тільки із загальним відставанням України від розвинених країн через економічні негаразди, а й з фактичною відсутністю можливостей у фахівців з природничих і технічних наук здійснювати дослідження з криміналістики через формальну невідповідність галузі знань вищої освіти. Наведені обставини свідчать про актуальність дослідження проблеми з'ясування дійсної природи та формування системи криміналістичної науки з огляду на досвід провідних країн світу. У цьому сенсі видається доцільними спроби пошуку способів інтеграції підходів щодо

розуміння цих питань у США та можливостей адаптації відповідних досягнень в українські реалії.

Окремі питання щодо тенденцій розвитку криміналістичної науки в сучасній Україні досліджували такі вчені, як М. В. Даньшин, В. А. Журавель, В. Ю. Шепітько, В. В. Юсупов та інші вітчизняні науковці. Проте порівняльного аналізу вітчизняних і зарубіжних підходів, а також відповідних можливостей їх взаємного впливу до цього часу не здійснювалось. Зокрема, потребують критичного аналізу наявні наукові засади у сфері криміналістики з огляду на досвід провідних країн світу, зокрема, США та Великої Британії, країн Європейського Союзу для удосконалення розуміння природи криміналістичної науки, її системи, завдань і можливостей. Історично склалося так, що в Україні вона побудована на радянському фундаменті й у сучасних умовах стає все менш спроможною задовольняти потреби органів правопорядку в розробленні дієвих засобів, прийомів і методів доказування в кримінальному провадженні.

Наведені обставини свідчать про актуальність дослідження проблеми з'ясування дійсної природи та формування системи криміналістичної науки з огляду на досвід провідних країн світу. У цьому сенсі видається доцільними спроби пошуку способів інтеграції підходів щодо розуміння цих питань у США та можливостей адаптації відповідних досягнень в українські реалії. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Передусім зазначимо, що традиційно українська криміналістика є представником німецького шляху розвитку цієї науки, оскільки саме на фундаменті праць німецьких авторів виникла російська, а згодом радянська криміналістика.

На наш погляд, вплив наукових досягнень найбільш розвинених держав світу на відсталу криміналістику пострадянських країн не треба розцінювати в негативному сенсі. Навпаки, доцільно намагатись упроваджувати передові

підходи для подолання наявної кризи в науці. Констатуємо, що радянська криміналістика свого часу саме й перетворилася в науку про кримінальне розслідування на зразок американської «Criminal Investigations». Виокремлення з неї судової експертології фактично завершило процес занепаду природничо-технічного напрямку, залишивши лише основи знань про традиційні розділи «польової» криміналістичної техніки.

Отже, видається, що намагання «не помічати» природничо-технічного напрямку в криміналістиці призвело до значного ухилу в наукових дослідженнях лише в гуманітарну сферу. Своєю чергою природничо-технічні криміналістичні знання передусім зосереджуються в галузі судової експертизи. До того ж наука під назвою «Судова експертологія» поступово відмежовується від криміналістики [3].

Крім того, у сучасній літературі вже широко підтримано заклики загалом відмовитися від поняття криміналістичної експертизи. Скажімо, О. Р. Росинська стверджує, що через комплексування та взаємне проникнення знань між криміналістичними та не криміналістичними експертизами стерто межі [4, с. 143]. І. В. Пирігукає: «Криміналістичні експертизи як клас на сьогодні існувати не можуть» [5, с. 162]. І собі Г. К. Авдєєва наголошує, що «на сучасному рівні розвитку криміналістики стало очевидним, що термін «експертиза криміналістична» фактично втратив своє первинне значення, а його використання в сучасній науковій літературі й у нормативно-правових актах гальмує розвиток судової експертизи як системної галузі знань та обмежує права сторони захисту на самостійне залучення експерта» [6, с. 244].

Сьогодні вже є очевидним, що об'єднує вітчизняну криміналістику з Forensic Science лише криміналістична техніка, яка в Україні входить до складу криміналістичної науки, а в США є частиною Forensic Science. В іншому мають

місце кардинальні відмінності. Forensic Science за сутністю є сукупністю судових наук. Тому в США немає єдиного підходу до її структури.

Отже, науки, аналогічній Forensic Science, в Україні загалом не існує, а відповідні знання розвиваються передусім у складі інших природничотехнічних наук. Своєю чергою гуманітарна дисципліна Criminal Investigations у США, виходячи з її змісту, найбільш схожа із сучасною криміналістикою України. Її структура також є неоднозначною, проте завжди вміщує рекомендації щодо дій органів поліції та прокуратури під час розслідування злочинів і підготовки обвинувачення в суді.

Якщо порівняти вищенаведені підходи до структури Criminal Investigations з вітчизняними уявленнями про систему криміналістики, нескладно побачити явні паралелі між усіма її складовими, за винятком загальнотеоретичних положень криміналістичної науки, які в США фактично не розвиваються через відсутність єдиного розуміння останньої.

Крім того, доречно підкреслити, що в країнах англо-американської системи права створені й використовуються в практичній діяльності органів кримінальної юстиції різноманітні інструкції, рекомендації та поради, наприклад, Інструкція з розслідувань та операцій ФБР у межах країни (FBI Domestic Investigations and Operations Guide (DIOG)) у США, Рекомендації з розслідування вбивств (Murder Investigation Manual), Рекомендації з ідентифікації за обличчям (Facial Identification Guidance), Практичні поради поліцейським з використання цифрових зображень (Practice Advice on Police Use of Digital Images) у Великій Британії, Шахрайство – рекомендації з попередження, виявлення та розслідування (Fraud. A guide to its prevention, detection, and investigation) в Австралії. Отже, є підстави для проведення чіткої паралелі між навчальними дисциплінами «Criminal Investigations» у США та «Криміналістика» в Україні. В обох країнах вони викладаються в юридичних закладах вищої освіти, а практичні

рекомендації застосовуються в діяльності органів правопорядку з виявлення та розслідування злочинів.

Висновки. Уявлення про криміналістику як науку суто юридичної природи, що залишилося в спадок від радянських часів, фактично призвело до виродження природничо-технічного напрямку криміналістичних досліджень і перетворило сучасну українську криміналістику на гуманітарну науку про кримінальне розслідування, аналогом якої можна вважати дисципліну Criminal Investigations у США.

Водночас розділи криміналістичної техніки та судової експертизи належно не розвиваються через відсутність чіткого розуміння обсягу та місця відповідних знань у наявній системі наук. Природничо-технічної дисципліни на зразок Forensic Science в Україні немає, а відповідні положення розглядаються в різних науках, зокрема, криміналістиці, судовій експертизі, судовій медицині, судовій психіатрії, біології, хімії, машинознавстві тощо.

Уважаємо, що реалізація зазначених положень надасть новий поштовх у розвиток знань про природу й систему криміналістики як науки та пошук способів виходу з нинішнього кризового становища цієї галузі знань в Україні.

Перелік використаних джерел

1. Шавер Б. М. Предмет и метод советской криминалистики. Социалистическая законность. Москва, 1938. № 6. С.56-82.
2. Сокол В. Ю. Кризис отечественной криминалистики : монографія. Краснодар, 2017. 332 с.
3. Сегай М. Я. Судова експертологія – наука про судово-експертну діяльність. Вісник Академії правових наук. 2003. № 2-3. С. 740-762.
4. Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе. Москва : Норма, 2005. 656 с.
5. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.

6. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2016. Т. 20 :Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія. 952с.

7. English Oxford Living Dictionaries. URL : https://en.oxford.dictionaries.com/definition/forensic_science (дата звернення: 17.11.2020).

8. Saferstein Richard. Criminalistics: An Introduction to Forensic Science. Prentice

Наталія Володимирівна ГРИГОРЄВА,

курсант 4 курсу

факультету підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Доцент кафедри криміналістики та

домедичної підготовки ФПФОДР

к..ю.н., доцент

Віктор Миколайович ПЛЕТЕНЕЦЬ

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧОГО ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Висока відповідальність та суспільна значущість діяльності слідчого, обумовлює необхідність психологічної готовності до здійснення відповідних процесуальних дій в рамках чинного законодавства нашої країни. Адже з'ясування істини за кожним кримінальним правопорушенням повністю залежить від ефективної роботи працівника правоохоронного органу.